

Mirjana Repanić-Braun

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Prilog istraživanju opusa štukatera Antona Josepha Quadrija

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 30. 9. 2009. – Prihvaćen 20. 10. 2009.

UDK: 726.016(497.5)¹⁷

Sažetak

Anton Joseph Quadrio djelovao je u sjeverozapadnoj Hrvatskoj okvirno od 1711. do 1721. godine, što potvrđuju njegova arhivski dokumentirana i potpisana djela. U članku se temeljem pronađenih ugovora precizno datiraju njegovi radovi u Kapeli sv. Franje Ksaverskoga u varaždinskoj Katedrali, a temeljem komparativne analize oblikovno-stilskih značajki

preispituje se udio toga majstora u realizaciji štuko-dekoracije u Kapeli sv. Antuna Padovanskoga u varaždinskoj Franjevačkoj crkvi, te njegov angažman u Akademskoj crkvi sv. Katarine u Zagrebu na izradi figurativnih reljefa i štuko-ornamenata iz 1724. i 1726. godine.

Ključne riječi: štuko-dekoracija, barok, 18. stoljeće, Anton Joseph Quadrio, Varaždin, Zagreb, Grad

Djela Antona Josepha Quadrija u sjeverozapadnoj Hrvatskoj već su bila predmetom istraživanja,¹ a njegovi potpisani radovi (sl. 1, 2) i oni za koje je Quadrijevo autorstvo bilo potvrđeno sačuvanim ugovorima prepoznatljivim su oblikovnim svojstvima pridonijeli formiranju njegova hrvatskog opusa.² Pribrojena su mu, međutim, i pojedina djela bez konkretnog uporišta u analognim likovnim obilježjima. Štuko-dekoracija u Kapeli sv. Franje Ksaverskoga (1711.) u Varaždinskoj katedrali Uznesenja Bl. Dj. Marije na nebo pripisana mu je, međutim, s razlogom.³ Nedavno pronađeni ugovori koje je Quadrio sklopio s naručiteljima dodatno potkrepljuju njegovo autorstvo i mijenjaju dataciju toga djela iz 1710. u 1711. godinu.⁴ Iz preciznih formulacija ugovora razvidan je također Quadrijev vlastoručni udio u izradi figurativnih reljefa, sadržajem vezanih uz misionarsko djelovanje i nebesku slavu sv. Franje Ksaverskoga, pa su stoga idealan uzorak za komparativnu analizu, a ona pokazuje da se ti plitki reljefi po oblikovnim značajkama bitno razlikuju od velikih »reljefnih slika« iz 1726. godine u Akademskoj crkvi sv. Katarine u Zagrebu, koje mu se tradicionalno pripisuju, kao i sav ostali štuko-repertoar u toj crkvi.⁵ U članku se također definira Quadrijev udio u izradi štuko-dekoracije u bočnoj Kapeli sv. Antuna Padovanskoga Franjevačke crkve

sv. Ivana Krstitelja u Varaždinu, koja je također, uglavnom zbog sačuvanog i objavljenog ugovora, u literaturi istaknuta kao njegov rad.

Kapela sv. Franje Ksaverskoga prva je do svetišta u nizu od tri južne bočne kapele jednobrodne Varaždinske prvostolnice. Na njezinu istočnom zidu nalazi se oltar pod patrocinijem sv. Franje Ksaverskoga, na južnome zidu je visoki polukružno zaključen prozor, a zidovi i svod kapele (sl. 3), kao i njezino pročelje, koje gleda na crkveni brod, ukrašeni su štukaturama pripisanim Antonu Josephu Quadriju i datiranim u 1710. godinu.

Iako dvostruki kronogram na kartuši iznad prozora zbrojem velikih slova i zbrojem onih također velikih istaknutih crvenom bojom zaista ukazuje na 1710. godinu, ugovore za ukrašavanje kapele štukom sklopio je Anton Joseph Quadrio s donatorom Gabrijelom Antonom Erdödyjem (Prilog 1) i s rektorom varaždinskoga Isusovačkoga kolegija Ivanom Krstiteljem Jurkovićem (Prilog 2) tek u svibnju 1711. godine, a u kolovozu i rujnu iste godine potpisao je na oba ugovora dopisanu izjavu o preuzimanju zadnje rate ugovorena iznosa,

1. A. J. Quadrio, anđeo u nadvoju Kapele Patačić, Župna crkva Bezgrešnog Začeca Blažene Djevice Marije u Lepoglavi (foto: M. Repanić-Braun)

A. J. Quadrio, angel in the arch of the Patačić Chapel, Parish Church of the Immaculate Conception in Lepoglava

2. A. J. Quadrio, anđeo na svodu Sv. Katarine u Zagrebu (foto: M. Braun)

A. J. Quadrio, angel on the ceiling of St. Catherine's in Zagreb

koju je trebao dobiti kada radove na kapeli sv. Franje Ksaverskoga privede kraju. U ugovorima se obvezuje da će on sam lijepo, vješto, predano i precizno, prema svojim vlastitim novim crtežima, izrađenima u Varaždinu, a odobrenima i od donatora i od rektora Jurkovića, ukrasiti unutrašnjost i pročelje kapele gipsanim ornamentima, scenama iz života sv. Franje Ksaverskoga i anđelima. Figurativnim je prikazima u konačnici dodano i nekoliko egzotičnih detalja: polufigure Indijanaca modelirane u sasvim plitkom reljefu, umetnute u široke, plosnate, narebrene i simetrično postavljene akantusove grane sa strana prozora, te dvije istovjetne »biste« Indijanaca, načinjene također u bijelom i plitkom štuko-reljefu, u tondima umetnutima simetrično među tanke spiralne vitice akantusa na doprozornicima. Vitice su u polukružnom nadvoju prozora spojene kartušom, na kojoj je kronogram: »SACELVMISTVD GABRIELE ERDÖDY PRAESVL ARBENSIS ADORNARI FECIT«. Pod tjemenom zida iznad

3. Kapela sv. Franje Ksaverskoga, Varaždinska katedrala (foto: J. Kliska)

Chapel of St. Francis Xavier, Varaždin Cathedral

kronograma grb je obitelji Erdödy izveden u visokom reljefu i flankiran voluminoznim akantusom i dvjema pticama. Snažne akantusove grane iz kojih se postrance granaju fragilne hibridne grančice sa sitnim lišćem nalik onome vinove loze i s cvjetovima suncokreta, karakterističan su element lineariziranog dekorativnog rječnika koji je zajednički Antonu Josephu Quadriju i njegovim štajerskim suvremenicima poput Kiliana Pittnera,⁶ i u kojem se očituje utjecaj Domenica Bosca i Petera Zara. Podjednako su karakteristični za Quadrija tipizirani anđeli, čvrsto oblikovani, izduženih zaobljenih tijela, dopadljivih lica užeg ravnog čela i širih napuhnutih obraza, prema uskome nosu uzdignutih obrva i kose koja je vršcima pramenova mjestimice začesljana na čelo.

Figurativni reljefi s prizorima misionarskog djelovanja sv. Franje Ksaverskog, njegove smrti i apoteoze, te polufigure i »biste« Indijanaca na južnom zidu kapele postavljaju, međutim, nove parametre u valoriziranju toga segmenta Quadrijeva opusa: izrazito su plitki i »nalijepljeni« na monokromne pozadine, likovi su kruti, sapeti tvrdim konturama, njihova je odjeća definirana linearnim i beživotnim, urezanim naborima, ruke su naivno jednostavne, a jedino ljepuška lica

4. A. J. Quadrio, *Sv. Franjo krsti urođenike*, Kapela sv. Franje Ksaverskoga, Varaždinska katedrala (foto: M. Drmić)

A. J. Quadrio, St. Francis Xavier baptizing natives, *Chapel of St. Francis Xavier, Varaždin Cathedral*

5. A. J. Quadrio, *Smrt sv. Franje Ksaverskoga na Sancianu*, Kapela sv. Franje Ksaverskoga, Varaždinska katedrala (foto: M. Drmić)

A. J. Quadrio, Death of St. Francis Xavier at Sancian, *Chapel of St. Francis Xavier, Varaždin Cathedral*

6. A. J. Quadrio, *Sv. Franjo blagoslivlja urođenike*, Kapela sv. Franje Ksaverskoga, Varaždinska katedrala (foto: M. Drmić)

A. J. Quadrio, St. Francis Xavier blessing natives, *Chapel of St. Francis Xavier, Varaždin Cathedral*

protagonista odgovaraju Quadrijevoj prepoznatljivoj tipologiji. Opis prostora također je jednostavan zbog očigledne autorove nemogućnosti da postigne njegovu slojevitost, pa se primjerice u prizoru pokrštavanja urođenika kompozicija temelji na dijagonalnom razmještaju krupnih likova, ali bez uvjerljivih prostornih međuodnosa. Na prikazu svečeve smrti na otoku Sancianu dobro se uočavaju Quadrijeve slabosti u rješavanju skraćivanja, a u *Blagoslovu urođenika* očituju se i njegovi problemi s proporcijama (sl. 4, 5, 6).

Vrlo slične likovne vrijednosti varaždinskim prikazima sv. Franje Ksaverskoga imaju figurativni gipsani reljefi u Kapeli sv. Antuna Padovanskoga u dvorcu Klenovnik, koji bi mogli biti još jedan potencijalni prilog majstorskom profilu Antona Josepha Quadrija. Nije poznato kada su nastali, ali moguće je pretpostaviti da se na ukrašavanje te kapele i obiteljske grobnice Draškovića nije čekalo punih sedamdeset godina nakon što je dvorac 1667. godine bio dovršen zaslugom grofa Ivana IV. Draškovića i njegove žene Marije Magdalene rođ. Nadasdy, koji su dali dograditi njegovo sjeveroistočno krilo. Godine 1738., naime, dala je grofica Katarina Drašković opremiti kapelu raskošnim drvenim oltarima, propovjedao-nicom i malim korom, pa se smatra da je tada nastala i sama

Varaždinskoj prvostolnici. Možda je najbolje u liku sv. Ivana Evanđelista uočljiva tipološka podudarnost s Quadrijevim anđelima, ali ona se očituje i u likovima sv. Pavla i sv. Petra, jer unatoč činjenici da je riječ o vremesnim bradatim svecima, ne možemo previdjeti morelijanske detalje poput tipiziranih uskih ravnih nosova ni prema sredini čela nadignute obrve i kose začesljane u karakteristične pramenove. Same kartuše, plitke i široke, obrubljene s gornje strane uskim volutama, raspuknute sa strana, uvijene i na tim repastim dijelovima rovašene, pripadaju formama 17. stoljeća (sl. 8).

Ako bi se potvrdilo da su kompozicije u klenovničkoj Kapeli sv. Antuna također djelo Quadrijeve radionice, one samo mogu učvrstiti naše uvjerenje o ne baš osobitoj kvaliteti njegovih figurativnih štuko-reljefa, zadatku koji nadilazi njegovu nedvojbenu obrtničku vještinu.

7. A. J. Quadrio (?), detalj štuko-dekoracije u Kapeli sv. Antuna Padovanskoga u Dvorcu Klenovnik (foto: J. Kliska)

A. J. Quadrio (?), detail of stucco decoration in the Chapel of St. Antony of Padua in Klenovnik Manor

8. A. J. Quadrio (?), sv. Ivan Evanđelista, detalj štuko-dekoracije u Kapeli sv. Antuna Padovanskoga u Dvorcu Klenovnik (foto: J. Kliska)

A. J. Quadrio (?), St. John the Evangelist, stucco decoration in the Chapel of St. Antony of Padua in Klenovnik Manor, detail

gipsana dekoracija.⁷ Štuko-dekoracija kapele objedinjuje pravokutni reljefni prikaz Presvetoga Trojstva, koji zaprema gotovo čitav središnji dio zrcalnoga svoda, poprsja svetaca u jednostavnim širokim kartušama razmještenima ravnomjerno po gornjim dijelovima svih zidova, *Navještenje* podijeljeno na dva podjednaka kvadratna kadra odsječenih uglova na zidu svetišta i stilizirane lisnate vitice u ostalim ispunama svoda, među kojima su još i prazni, očigledno nedovršeni, ovalni medaljoni. Anđelci što s naporom podupiru preteški okvir prevelikoga štuko-reljefa posve su nalik Quadrijevim *puttima* (sl. 7), a ostali protagonisti plastičnija su varijanta podjednako krutih likova u Kapeli sv. Franje Ksaverskoga u

Osim Kapele sv. Josipa, koju je 80-ih godina 17. stoljeća dao ukrasiti Daniel Praunspurger, u varaždinskoj su Franjevačkoj crkvi sv. Ivana Krstitelja štukom ukrašene i dvije središnje bočne kapele – Kapela sv. Antuna Padovanskoga lijevo i Kapela Majke Božje Škapularske njoj nasuprot. Za njihovo ukrašavanje franjevci su se obratili Antonu Josephu Quadriju i s njime 1716. sklopili ugovor, koji se čuva u samostanskom arhivu.⁸ Štukatura u Kapeli Majke Božje Škapularske tipično je Quadrijevo djelo: po zidovima se uspinju široke rovašene grane akantusa, sastavljene od međusobno povezanih S vitica što spajaju dvije oslikane kartuše, jednu ispod i jednu iznad velikog prozora akantusom ukrašenih doprozornika i završnog luka. Podjednako su uvis prema oslikanoj kartuši protegnute dvije simetrične grane na desnom zidu kapele. I one i dvije na južnome zidu pripadaju istom hibridnom tipu, specifičnom spoju baroknog akantusa i lišća vinove loze. Svod je također ukrašen stiliziranim lisnatim viticama i cvijećem, u sredini je ovalni vijenac »ispletan« od lovorova lišća i ruža i raskriljena golubica Duha Svetoga. Čeoni zid kapele posut je ravnomjerno stiliziranim viticama vinove loze, u skladu s ikonografijom središnje oslikane kartuše, na kojoj je prikaz Marije s Djetetom (sl. 9). Kartuša je raskošna i ukrašena krupnim listovima povinuta akantusa, a pridržavaju je Quadrijevi simetrično postavljeni anđeli, kojima se pridružuju dvije krilate glavice, jedna u podnožju, a druga iznad kartuše, te još dva *putta* simetrično potisnuta prema nadvoju kapele, također ukrašenom akantusom sve do ugaonih pilastara zaključenih kapitelima s glavama anđela (sl. 10).

Ta dekoracija nedvojbena je Quadrijevo djelo, ali vjerojatno se nikada neće razjasniti zašto je taj majstor ukraasio samo svod Kapele sv. Antuna Padovanskoga i nije dovršio ugovoreni posao, jer štuko-dekoracija na pročelju i zidovima te kapele posve sigurno nije njegov rad. Pripada drugačije zasnovanom lisnato-vrpčastom tipu ornamenta (njem. *Laub- und Bandlwerk*) francuskog podrijetla, koji se u austrijskim zemljama počinje intenzivnije koristiti od 20-ih godina 18.

9. A. J. Quadrio, štuko-dekoracija Kapele Majke Božje Škapularske, Franjevačka crkva sv. Ivana Krstitelja, Varaždin (foto: M. Drmić)

A. J. Quadrio, stucco of the Chapel dedicated to the Blessed Virgin of the Scapular, Franciscan Church of St. John the Baptist in Varaždin

stoljeća.⁹ Od dobro poznate Quadrijeve tipologije udaljeni su i anđeli na čeonom zidu kapele, koji poput herma izrastaju iz središnje kartuše, a i krilate glavice širokih fizionomija i grubih crta lica, od kojih se po jedna nalazi na kapitelima ugaonih pilastara (sl. 11). Pročelni zid kapele je, vjerojatno zbog usklađivanja s onim nasuprotnim Kapele Majke Božje Škapularske, ukrašen biljnim ornamentom, u kojem osim stiliziranog akantusa razaznajemo i neke nove motive: nizove zvonolikih cvjetova i ljiljane. Zidne površine u kapeli razvedene su najprije širokim, a prema gore stanjenim cvjetnim viticama i vrpcama koje tvore simetrične prozirne ornamente. Izrastajući iz vaze u podnožju kompozicije hibridne se vrpce »granaju« u pravilnom ritmu po sjevernom zidu kapele i spajaju s medaljonima i središnje postavljenom kartušom, na kojima su Rangerove freske sa scenama iz života sv. Antuna. Trokutaste susvodnice i okrugli medaljon u tjemenu svoda naglašeni su plastičnije istaknutim girdandama od lovorova lišća i voća, a dva velika medaljona na zapadnome zidu valovito obrubljuju široke rovašene vrpce. Kartuše u nadvoju luka i one na vanjskome zidu uokvirene su izduženim narebrenim volutama (sl. 12). U tekstu na

vanjskome rubu trijumfalnoga luka višestruko je istaknuta 1738. godina, koju možemo prihvatiti kao dataciju štukatura na zidovima i čeonom zidu Kapele sv. Antuna.¹⁰

U štuko-dekoraciji Sv. Katarine na prvi pogled ne prepoznajemo njezinu stilsku slojevitost, možda najviše zbog toga što se u literaturi najčešće spominje kao cjelovito djelo Antona Josepha Quadrija i njegovih suradnika, pa smo je kao takvu i prihvatili, a posve vjerojatno i zbog kolorističke ujednačenosti svih njezinih zidova, na kojima se ružičasta podloga spaja s bijelim štuko-ornamentima i figurativnim reljefima. Dekorativni i figurativni dijelovi štukatura ukazuju, međutim, na značajne razlike između pojedinih cjelina, i u repertoaru dekorativnih elemenata i u oblikovno-stilskim značajkama figurativnih prikaza, pa ih je moguće podijeliti na dvije stilski i oblikovno različite cjeline. Jednu homogenu stilsku cjelinu čine štukature na crkvenom svodu, ornamenti u zoni empora i dio ornamentalnog ukrasa Kapele sv. Ignacija Loyole. Drugu, stilski jedinstvenu, ali oblikovno slojevitu cjelinu čine ornamenti i figurativne kompozicije na bočnim

10. A. J. Quadrio, glava anđela, štuko-dekoracija Kapele Majke Božje Škapularske, Franjevačka crkva sv. Ivana Krstitelja, Varaždin (foto: M. Drmić)

A. J. Quadrio, angel's head, stucco of the Chapel dedicated to the Blessed Virgin of the Scapular, Franciscan Church of St. John the Baptist in Varaždin

11. Glava anđela, štuko-dekoracija Kapele sv. Antuna Padovanskoga, Franjevačka crkva sv. Ivana Krstitelja, Varaždin (foto: M. Drmić)
Angel's head, stucco decoration of the Chapel dedicated to St Anthony of Padua, Franciscan Church of St. John the Baptist in Varaždin

zidovima svetišta, štuko-ukrasi na zidovima i svodovima preostalih pet bočnih kapela, figurativni prikazi i dekoracija sakristije, te reljefi u Kapeli sv. Ignacija. Postoji također i treća cjelina, kojoj pripadaju štukature nastale 1896./97. godine¹¹ prilikom rekonstrukcije zapadnog dijela crkve nakon potresa 1880. i požara 1895. godine. Na zapadnom zidu štukature nastavljaju lisnati ornament svoda, a na ogradi pjevališta i na svodu pod pjevalištem prevladava lisnato-vrpčasti motiv sličan onome u bočnim kapelama.¹²

Tijekom 13 godina, između 1712.¹³ i 1726. godine, na izradi štukatura morale su se izmijeniti barem dvije radionice. Ona majstora Antona Josepha Quadrija bila je na djelu 1721. godine, kada je donacijom zagrebačkoga prepošta Pavla Češkovića štukom ukrašen svod crkve i naslikane zidne slike s prizorima iz života svete Katarine i slike dvanaest svetih apostola (sl. 13).¹⁴ Smatra se da je Quadrio zaslužan i za prvu štuko-dekoraciju izrađenu u Crkvi sv. Katarine, onu na svodu i zidovima Kapele sv. Ignacija,¹⁵ koju je 1712. godine dao izraditi biskup Emerik Eszterházy.¹⁶ Druga je radionica nastavila posao kada su se štukom trebale ukrašiti ostale kapele. Godine 1724. dovršena je štuko-dekoracija u kapelama sv. Franje Borgie, sv. Barbare i svetih apostola, a 1726. godine gipsanim su ornamentom bile ukrašene kapele posvećene sv. Apoloniji i sv. Dioniziju, odnosno svetim mučenicima, pa zatim i sakristija, a dorađena je i štuko-dekoracija u Kapeli sv. Ignacija. Godine 1726. u svim su kapelama, na zidu nasuprot oltaru, bile dovršene kvalitetne reljefne slike (*basso relieve*) s prikazima iz života pojedinih svetaca i reljefi na zidovima svetišta, koji u literaturi nisu bili valorizirani onako kako zavređuju – kao izuzetni primjeri baroknog oblikovanja u reljefu, jedinstveni na području Hrvatske.¹⁷

12. Kapela sv. Antuna Padovanskoga, Franjevačka crkva sv. Ivana Krstitelja, Varaždin (foto: M. Drmić)
Chapel dedicated to St. Anthony of Padua, Franciscan Church of St. John the Baptist in Varaždin

13. A. J. Quadrio, štuko-dekoracija svoda, Sv. Katarina, Zagreb (foto: M. Braun)
A. J. Quadrio, ceiling stucco decoration, St. Catherine's, Zagreb

Ukrašavanje svoda u Sv. Katarini iz 1721. godine najveći je Quadrijev pothvat u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i reprezentativan primjer njegova karakterističnog načina oblikovanja. I da se nije potpisao na listu u rukama anđela na crkvenom svodu – ANTON JOSEPH QUADRIO FEC – lako bismo prepoznali njegov »rukopis« po uvijek sličnom gustom »tkanju« lisnatih vitica (njem. *Laubwerk*), stiliziranih grana akantusa i vinove loze, po štedljivo »rasutim« cvjetovima, te po uvijek istim, tipiziranim *puttima* izduženih valjkastih tijela, relativno vitkih nogu i ruku, ovalnih plastičnih lica s čvrstim bucmaštim obrazima i nešto užim čelom, nad kojim se kosa dijeli u zasebne pramenove, uvijene poput lišća. Vijugave se vitice po svodu granaju simetrično unutar svakog traveja, postupno se stanjujući, a povezuju ih volutno završenim stapkama nove postrance raširene grane, upotpunjene tu i tamo cvjetovima ruža i suncokreta. U dekorativnom rješenju svoda nad crkvenom lađom središnja je os kompozicijski naglašena nizanjem figurativnih elemenata i velikih oslikanih medaljona različitih formata, ali simetrična razmještaja. Lijevo i desno od nje šire se prema bočnim zidovima i emporama duboko usječene susvodnice, po četiri sa svake strane, u kojima su velike kartuše razvedenih obrisa s likovima apostola u sredini, koje rukama pridržava po jedan par Quadrijevih anđela, a zaključuje po jedna krilata glavica. Slična lisnata dekoracija popunila je i gornje dijelove bočnih zidova, okružujući udvojene prozore empora, a primjećujemo je i na svodu i zidovima bočne Kapele sv. Ignacija te na zapadnom zidu crkve u zoni pjevališta. Dekorativni simetrično zasnovani aranžmani nad prozorima empora, u kojima se izmjenjuju središnje smještene vaze s cvijećem i košare s voćem također su srodne Quadrijevu oblikovnom vokabularu.

Ostali zidovi, uključujući i one bočne u svetištu, te svodovi u kapelama i sakristiji ukrašeni su, međutim, hibridnom lisnato-vrpčastom štuko-dekoracijom, tankim i uskim vrpčastim ornamentom iz kojega mjestimice »izrasta« stilizirano lišće, a koji se, kao što je rečeno, u Europi primjenjuje na prije-

14. Štuko-dekoracija na južnom zidu svetišta, Sv. Katarina, Zagreb (foto: M. Braun)
Stucco decoration of the presbytery, south wall, St. Catherine's, Zagreb

15. Alegorijska figura nad ulazom u Kapelu sv. Ignacija Loyole, Sv. Katarina, Zagreb (foto: M. Braun)
Allegorical figure above the entrance to St. Ignatius' Chapel, St. Catherine, Zagreb

lazu visokog baroka u rokoko i odražava utjecaj francuske umjetnosti toga razdoblja. Uz vrpčasti ornament odmak od dekorativnog rječnika Quadrijeve radionice označavaju i rešetke bez rozeta i s rozetama na mjestima križanja,¹⁸ volutne konzole i kratki profilirani vijenci na kojima sjede ili leže anđeli, maskeroni, dekorativne tkanine ispod vaza s cvijećem prebačene preko profiliranog vijenca u svetištu i u Kapeli sv. Franje Borgie,¹⁹ ali i niz »reljefnih slika« izrađenih 1726. godine na zidovima svih bočnih kapela i u sakristiji.

Veliki se štuko-reljefi mogu okvirno svrstati u tri tematske cjeline. Prvoj pripada šest reljefa na sjevernom i južnom zidu svetišta s prikazima iz Katarinina mučeničkog života i njezine nebeske slave (sl. 14).²⁰ Na južnome zidu u donjem dijelu, u drugom traveju, prikazana je u horizontalnom kadru sv. Katarina pred carom Maksiminom II., a iznad njega sv. Katarina u nebeskim kočijama koje vuku anđeli, a vladari četiriju kontinenata joj se klanjaju. Iznad sakristijskih vrata je reljef s prikazom obraćanja carice na kršćanstvo, a iznad njega je *Uznesenje sv. Katarine na nebo Presvetoome Trojstvu i Bogorodici*.²¹ Na sjevernom zidu u prvome traveju prikazan je pokop sv. Katarine na brdu Sinaj, a u zoni drugoga traveja prikazana je sv. Katarina kao zaštitnica znanosti i umjetnosti.²² Sve su te kompozicije narativne, a zbog emotivno izražajnih likova i njihove rječite gestikulacije djeluju živopisno. Sadržaj reljefa u svetištu uz sažet opis dekorativnih »tapeta« potvrđuje i *Povijest isusovačkog zagrebačkog kolegija*.²³

Druga tematska skupina štuko-reljefa iz 1726. godine su velike »reljefne slike« na zapadnim stijenama bočnih kapela s prizorima iz života svetaca patrona ili njima bliskih tema, a treću skupinu čine parovi anđela ili alegorijskih figura, visoki reljefi koji svečano zaključuju nadvoje bočnih kapela ukazujući na grbove donatora u sredini tih simetričnih kompozicija. Nastali su u istoj radionici i u isto vrijeme kao i veliki štuko-reljefi, što je razvidno iz njihovih oblikovnih značajki (sl. 15).²⁴

U Kapeli sv. Ignacija dva su reljefa: veći na zidu kapele s prikazom vizije sv. Ignacija Loyole u La Storti (sl. 16) i manji na lijevom pilastru do propovjedaonice, na kojem je anđeo koji kopljem probada zmaja, kao varijanta popularnije teme isusovačke ikonografije – pobjede sv. Mihovila nad Sotonom.²⁵ Oba, kao i središnji reljef s anđelima na svodu i oni u nadvoju kapele pokazuju iste oblikovne karakteristike. Na čeonom zidu kapele su alegorijske ženske figure, lijeva s ugarskim, a desna s hrvatskim grbom u rukama, između kojih se na prostranoj kartuši nalazi grb donatora Emerika Esterházyja.

Na zapadnom zidu Kapele svetih apostola izrađeno je u štuko-reljefu *Preobraženje Kristovo* s grbom u gornjem dijelu kompozicije, a nad ulazom u kapelu dva krupna anđela flankiraju grb donatora Andrije Grličića, vrhovnog upravitelja dobara Zagrebačke biskupije.²⁶

16. Vizija sv. Ignacija u La Storti, Kapela sv. Ignacija, Sv. Katarina, Zagreb (foto: M. Braun)

Vision of Saint Ignatius at La Storta, *St. Ignatius' Chapel, St. Catherine's, Zagreb*

17. Govor sv. Pavla Atenjanima i obraćenje Dionizija Aeropagita, Kapela sv. Dionizija, Sv. Katarina, Zagreb (foto: M. Braun)

St Paul's Speech in Athens and Conversion of Dionysius the Areopagite, St. Dionysius' Chapel, St. Catherine's, Zagreb

Na velikom štuko-reljefu u Kapeli sv. Apolonije prikaz je njezina mučeništva, koji je kao i dekoraciju kapele 1726. godine dao izraditi Nikola Bedeković Komorski, na što podsjeća njegov grb i natpis na lenti koju pridržavaju anđeli, dobro odmjerenih proporcija, u pokretu i izražajnih lica.²⁷

Veliki reljef na zapadnom zidu Kapele sv. Barbare simbolički je prikaz dobre smrti s anđelima koji umirućemu pružaju posljednju pomast, dok ga s oblaka promatra sv. Barbara, kojoj je pred smrt posljednja želja bila da »milost poputbine ne bude uskraćena nikom tko bude štovao njezino mučeništvo«. ²⁸ Nad ulazom u kapelu nalazi se grb donatora Emerika Jurja Erdödyja izrađen u štuku, svečano okružen barjacima i čuvan od simetrično razmještenih anđela.²⁹

»Reljefna slika« u Kapeli sv. Dionizija prikazuje epizodu opisanu u Djelima apostolskim (*Djela 17:34*), *Govor sv. Pavla Atenjanima i obraćenje Dionizijevo* (sl. 17). Iako se i njoj kao i većini ranije spomenutih mogu pronaći slabosti u pojedinostima, prisjetimo li se nakratko varaždinskih Quadrijevih reljefa u Kapeli sv. Franje Ksaverskog moramo primijetiti da je i ta prilično složena kompozicija izvedena s lakoćom. Ne određuje je preklapanje plitkih slojeva na plavoj jednoličnoj pozadini, već je iluzija prostornosti postignuta domišljatim spojem plastičnog i grafičkog. Krupne figure protagonista, živopisna gomila iza Dionizijevih leđa i znatiželjan pas nad samim rubom kadra oblikovani su reljefno, a urezanim crtežom »skiciran« je prostor gradskoga trga

18. *Posljednja večera*, dekoracija svoda u sakristiji, Sv. Katarina, Zagreb (foto: M. Braun)
The last supper, ceiling decoration of the sacristy, St. Catherine's, Zagreb

definiran pročeljima kuća, s čijih prozora i balkona prizor promatraju zainteresirani građani. Čeoni zid kapele tu rese grbovi donatora Nikole Radičevića i njegove žene Magdalene Zebec, a njihova su imena i vrijeme nastanka štukatura zapisani na razmotanoj lenti koju pridržavaju krupni anđeli, također modelirani u štuku.³⁰

Štuko-dekoraciju na svodu, zidovima i na ulaznom luku Kapele sv. Franje Borgie dao je izraditi Sigismund Patačić 1724. godine, pa mjesto grba ovdje zauzima monogram *IHS* nadvišen križem i okružen cvijećem, a godinu nastanka flankiraju inicijali donatora i slova koja označavaju njegovu pripadnost Družbi Isusovoj: *S. P. 1724. S. I.*³¹ Umjesto anđela sa strana središnjega reljefa su dvije ženske figure, jedna s kadionicom, a druga s otvorenom knjigom na kojoj je ispisa-*no EVANGELIUM.*³² Velika reljefna slika u kapeli, za razliku od prethodno spomenuta obraćenja Dionizija Areopagita, na stanoviti način ponavlja temu Weissenkircherove oltarne pale prikazujući sv. Franju Borgiu pored odra španjolske kraljice Izabele.³³ Reljef je, međutim, daleko uvjerljivija metafora prolaznosti svjetovne slave, očitovana u naturalistički izvedenom raspadnutom tijelu kraljice u donjem lijevom dijelu kompozicije i odbačenim simbolima raskoši i moći, jer na tlu pod svečevim nogama leži rog obilja, a u neposrednoj blizini kruna, kardinalski šešir i papinska tijara, a on uzdignutom rukom pokazuje prema anđelima što nose kristov monogram. U formalnom pogledu, i tu gradacija

volumena od istaknutijih reljefno modeliranih formi prema »ugraviranom« crtežu definira prostorne odnose.

Niz figurativnih reljefa i bogat repertoar ornamentalnih motiva u Crkvi sv. Katarine zaključuje dekoracija sakristije kombinacijom lisnato-vrpčastih vitica, cvjetnih girlandi i figurativnih prizora iz Kristova života, izvedenih u tehnički plitkoga štuko-reljefa. Od dva okrugla reljefa na svodu sakristije sačuvan je samo jedan na kojem je *Posljednja večera* u okruglom medaljonu nošenom anđelima (sl. 18). Iznad sakristijskog ormara na istočnom je zidu sakristije *Pranje nogu*, a na sjevernom zidu sačuvana su još dva prizora s Kristom, apostolima i sv. Marijom Magdalenom.³⁴

U cjelini gledano, za razliku od Quadrijevih figurativnih štuko-reljefa u Kapeli sv. Franje Ksaverskoga, u oblikovanju zagrebačkih reljefnih kompozicija očituje se posve drugačiji duktus: sigurnije impostirani likovi usklađenih proporcija, sumarno modelirana podatna draperija sračunata na osvjetljenje iskosa, fina gradacija volumena od dijelova izvučenih prema promatraču do »ugravirana« crteža u pozadini. I među tim reljefima, u kapelama, u svetištu i u sakristiji, uočava se donekle različit tretman forme, ali i zajedničko oblikovno načelo, kojemu pripadaju i dosljedna tipološka obilježja, što uvjerljivo sugerira da ih je izvodilo više suradnika pod okriljem iste radionice. *Putti* na svodovima svih kapela (sl. 19, 20), osim četiriju anđeoskih glavicu uklopljenih

19. Detalj štukature u Kapeli sv. Apolonije, Sv. Katarina, Zagreb (foto: M. Braun)
Ceiling decoration, detail, St Apollonia's Chapel, St. Catherine's, Zagreb

u najraniju dekoraciju svoda Kapele sv. Ignacija (sl. 21, 24), koje također nisu nalik Quadrijevima, već su tipološki donekle srodni nešto »starijim« *puttima* na stropu velike dvorane Gradske vijećnice u Mariboru,³⁵ punašniji su od njegovih, emotivniji i razigraniji, a krila su im manja i niže smještena ili posve izostavljena. Na njihovim mekanim spuštenim obrazima, u koje se oblo usijecaju ispupčene usne, naglašene su rupice, a kosa im je duža, ležerno pokrenuta uvojcima. Srodna tipologija uočava se i kod svih protagonista velikih reljefa, s većim odmakom onih na reljefima u sakristiji, te kod svih figura u kompozicijama iznad ulaza u bočne kapele, u kojima se također primjećuju različite ruke, a po čvršćem oblikovanju odskaču najviše anđeli nad ulazom u Kapelu sv. Barbare. Sve su figure vješto oblikovane, dinamične, sigurno impostirane i odmjerenih proporcija, a tipološki pripadaju potpuno drugačijem obrascu od bilo kojih Quadrijevih.

Pronalazak dvaju ugovora o izvedbi štuko-dekoracije u kapeli sv. Franje Ksaverskoga u bivšoj isusovačkoj crkvi u Varaždinu omogućio je da se preispita udio toga autora u izvedbi štukatura u kapeli sv. Antuna Padovanskoga u Franjevačkoj crkvi sv. Ivana Krstitelja u istome gradu, te onih iz 1724. i

1726. godine u Akademskoj crkvi sv. Katarine u Zagrebu. Bitne razlike između figurativnih reljefa i ornamenata u Kapeli sv. Franje Ksaverskoga i onih na zidovima svetišta, u bočnim kapelama i u sakristiji zagrebačke crkve uvjeravaju nas da ta djela nije moguće pripisati Quadrijevoj radionici i njegovim nasljednicima. Riječ je o sasvim novom postavu, radionici koja je u Zagreb došla iz Graca, možda preko Maribora, jer uočene razlike govore o posve drugačijem konceptu ornamentalne dekoracije i figurativnih prikaza, a ne samo pojedinim dodacima kako bi se pratio prevladavajući trend dvadesetih godina 18. stoljeća. Usudila bih se također reći da Quadrijevi figurativni reljefi u Kapeli sv. Franje Ksaverskoga u Varaždinu nisu doživjeli osobit uspjeh, kada mu ni franjevci u istome gradu pet godina kasnije nisu povjerali izradu figurativnih reljefa u kartušama koje je on sam oblikovao u sklopu lisnate dekoracije kapele Majke Božje Škapularske, već su ih dali oslikati. Toga su njegova nedostatka vjerojatno bili svjesni i zagrebački isusovci, pa su za planirani program angažirali drugu radionicu.

U vrijeme kada nastaju zagrebačke štukature (1724.–1726.) u Gracu boravi i radi skupina talijanskih štukatera Pietro (Peter) Zar (Zaar, Zarro, Zahr), Carlo Federigo (Federico) Formentini, Pietro Angelo Formentini i Carlo Francesco Casagrande (Cassagrande).³⁶ Među djelima koja su ti štukateri realizirali u samome Gracu možda najpoticajniji komparativni primjer nudi dekoracija u Welsche Kirche, crkvi tamošnje talijanske

20. Dekoracija svoda, Kapela sv. Dionizija, Sv. Katarina, Zagreb (foto: M. Braun)
Ceiling decoration, St Dionysius' Chapel, St. Catherine's, Zagreb

21. Dekoracija svoda, Kapela sv. Ignacija Loyole, Sv. Katarina, Zagreb (foto: M. Braun)
Ceiling decoration, St Ignatius' Chapel, St. Catherine's, Zagreb

22. Štuko-dekoracija Crkve sv. Franje Paulskoga (Welsche Kirche) u Gracu (foto: H. Weidenhoffer, Bundesdenkmalamt, Landeskonservatorat für Steiermark)

Stucco decoration of the Church of St. Francis of Paola (Welsche Kirche) in Graz

zajednice (Welschland – Italija). Crkvu su između 1721. i 1725. godine opremili upravo Talijani – arhitekti, slikari, štukateri i kipari, članovi Bratovštine sv. Franje Paulskoga. Stanovite se sličnosti sa zagrebačkim štukaturama mogu zamijetiti u kasnijem dekoru sakristije (Johann Cajetan Androy, 1739.) crkve Mariahilf,³⁷ osobito u ornamentici, a donekle i bliskom ali ne i istovjetnom tipu anđela. Međutim, kada je riječ o zagrebačkim figurativnim reljefima najizravnije paralele nalazimo sa štukaturama na trijumfalnom luku i u kupoli Welsche Kirche (sl. 22, 23), koje nisu pripisane Carlu Federigu Formentiniju i Pietru Zaru, autorima štuko-dekoracije na svodu lađe, već su djelo za sada nepoznatih autora.³⁸ Različite su ruke, osobito u oblikovanju anđela, lako uočljive na toj raskošnoj štuko-dekoraciji, koja na zrcalnom svodu broda prati središnje postavljenu sliku i okružuje postrance smještene oslikane medaljone, kao i u bogato ukrašenoj kupoli nad svetištem. Upravo pojedina dekorativna rješenja, poput anđela koji pridržavaju cvjetni vijenac pod lanternom, motiv sličan onome na svodu sakristije u Sv. Katarini, i ulomaka profiliranoga gređa na kojima sjede živo pokrenuti *putti*, tipološki izrazito slični onima u bočnim kapelama gornjogradske crkve, upućuju na to da autore zagrebačkih štukatura nastalih između 1724. i 1726. treba tražiti upravo u među najvažnijim gradačkim štukaterima s početka 18. stoljeća.

23. Štuko-dekoracija Crkve sv. Franje Paulskoga (Welsche Kirche) u Gracu (foto: H. Weidenhoffer, Bundesdenkmalamt, Landeskonservatorat für Steiermark)

Stucco decoration of the Church of St. Francis of Paola (Welsche Kirche) in Graz

24. Anđeo, Kapela sv. Ignacija Loyole, Sv. Katarina, Zagreb (foto: M. Braun)

Angel, St Ignatius' Chapel, St. Catherine's, Zagreb

Prilog 1

U Varaždinu, 10. V. 1711. Ugovor između grofa Gabrijela Antuna Erdödyja i štukatera Antona Josepha Quadria (bilješke o isplati od 15. V., 19. VI., 1. VIII., 27. VIII.)

Ego Gabriel Antonius comes Erdödi de Mognorocherege, Montis Claudii ac Comitatus Varasdinensis perpetuus comes, Episcopus Arbensis, Prepositus Albaei nec non Venerabilis Archicapituli Strigoniensis canonicus, Suae Caesaree Maiestatis consiliarius, conveni cum Iosepho Antonio Quadrio stuchatore nationis Italico Helveto pio de stuchatura conficiendo sacello in ecclesia dominorum reverendorum patrum Iesuitarum Sancti Francisci Xaverii sequenti forma et tenore:

Primum, nominatus stuchator promittit hoc sacellum exornare velle omni arte et ellegantia, studio et diligentia iuxta delineationes ab eo Varasdini de novo factas et a me et a reverendo admodum patre rhectore approbatas et subscriptas iuxta denique dictaminis mei descripti ab ipso Quadrio conceptum, scilicet quod loco picturae fieri debeant tam in campis magnis, quam in scutis, figurae hystoriae Sancti Francisci Xaverii de tenuissimo quidem labore iuxta mentem et thiiporum expositionem admodum reverendi patris rectoris.

Item ut fiat oppus ellevatum in ornamento insigniorum et in scuto magno frontis spicii et angeli 6 etiam ellevati cum campo fornicis et angelis ellevatis in reliquo disposui eidem stuchatori consensum ut tenuiori labore et ellevatione prout idem liberalis artifex troverit arte sua ac proportionatum construere ut debeat. Hoc quidem subintellecto quod suis expensis pro murarios suos smaltaturam primam et secundam fieri curare debeant iuxta meum instructionem.

Ego vice versa in parata pecunia promisi eidem stuchatori summam florenorum nonaginta, subintellecto etiam laudemio, id est florenorum 90, viginti grossorum germanorum. Item omnia matterialia necessaria pro eodem opere conficiendo cum victu et potu transitu in die unicuique personae in vino tres medias mensuras germanice ordinis uti hominem continuum pro conficiendis et portandis matterialibus realiter sponendi. Reverendus admodum pater rector quidem eidem promisit post 4 septimanas mittere hominem pro deorsum Varasdinum portandis suis instrumentis necessariis cum pabulo pro suo equo, tam diu ut in eodem sacello operatus fuerit. Quapropter idem stuchator in persona post 5 septimanas ad incipiendum comparere promisit sub intellecto

in contractu quidem hoc. Quod haec solutio 90 florenorum eidem stuchatori in tribus terminis solvatur; 30 floreni dabitur ei a manibus admodum reverendi patris rectoris quam primum comparebit ad incipiendum, 30 vero alios florenos eodem tempore deffinitionis mediae solveret, ultimos 30 florenos in fine operis dabit eidem stuchatori pater rector vel suus absentiae successor. Quapropter vigore roboreque contractus huius firmo ego ut pater rector cum eodem stuchatore nos munitione propprii sigilli se subscripsimus sub 10 Maii 1711 in Collegio et urbe Varasdinensi.

Sub 15 Maii 1711 recepi ex manibus reverendi patris ministri super deffalcationem huius contractus florenos decem. Item pro quinque centenariis materiae gipsi recepi florenos decem.

Sub 19 Iunii 1711 recepi iterum iuxta contractum florenos 20 die eadem qua incepi operam. Ioseph Antonius Quadrio Stuchator

Secunda Iulii extradidi domino Quadrio (...)

Die prima augusti 1711. Ego infrascriptus testor me ex manibus admodum reverendi patris ministri iuxta formam contractus florenos triginta recepisse. Ioseph Antonius Quadrio Stuchator.

Die 27 Augusti 1711. Ego infrascriptus testor me ex manibus admodum reverendi domini ministri recepisse iuxta contractum ultimos triginta florenos. Ioseph Antonius Quadrio Stuchator.

Prilog 2

U Varaždinu, 15. V. 1711. Ugovor između Ivana Krstitelja Jurkovića (Ioannes Baptista Iurchoviichi), rektora varaždinskog kolegija i štukatera Antona Josepha Quadria (bilješka o isplati od 6. IX. 1711.)

Ego Ioannes Baptista Iurchoviichi Societatis Iesu Varasdinensis Rector conveni cum Iosepho Antonio Quadrio stuchatore praevilegiato a suo nomine pro ambabus in nostro collegio Varasdinensi conficiendis scalis de stuchaturae ornatu iuxta subscriptas et approbatas delineationes sequenti forma et tenore.

Bilješke

1 MIROSLAV VANINO, *Isusovci i hrvatski narod*, Zagreb, 1969., 477; ANĐELA HORVAT, *Arhitektonsko kiparstvo i štukatura*, u: A. Horvat, R. Matejčić, K. Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1982., 198, 199; MIROSLAV KLEMM, *Štuko dekoracije stubišta sjevernog krila nekadašnjeg Isusovačkog kolegija u Varaždinu*, u: *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin*, Varaždin, 1988., 39–41; Isti, *Štukature izvedene tijekom 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj na primjeru isusovačkih građevina u Zagrebu i Varaždinu*, u: *Isusovačka baština u Hrvata*, katalog izložbe, (ur.) Biserka Rauter Plančić, Zagreb, 1992., 145–149; DANUTA MISIUDA, *Crkva sv. Katarine 1620–1632. g.*, 328, 329., *Quadrio, Anton Joseph*, natuknica u *Enciklopediji hrvatske umjetnosti*, Zagreb, 2005., 14.

Primum, nominatus stuchator promittit has duas scalas de tenuissimo labore exornare velle vel ipse vel alios suos coadiutores sive servos iuxta delineationes hic ab eodem Quadrio factas omni stabilitate, arte diligentiaque possibilis, hoc servato quod praedicta simbola illa notata mutarentur ut paris laboris ut subscripta ab eodem Quadrio loco primorum alios prout admodum reverendo patri rectori mutare placuerit ut attinget deffinitio usque ad perticas ...

Ego vice versa pro eiusdem solutionis labore vel opere eidem domino Quadrio promisi summam florenorum octuaginta et tres speciei imperiales laudemii cum victu et potu pro se et suis servis operatoribus et de primo transitu trium mediarum mensurarum vini in die unicuique personae cum omnibus matterialibus neccessariis et hominem pro conficiendis et portandis matterialibus continuum usque ad eius operis finem cum obligatione stricta ut reverendus pater rector tam pro materia gipsi et clavis et coloribus uti pro asportandis neccessariis instrumentis obligaturus. Posito quidem termino in contractus ut tertia pars eidem Quadrio persolvatur quamprimum opus incipiet, alia tertia pars finito medio operae, ultima tertia pars finito labore apposita reali conditione. Casu quo comes illustrissimus a Caesaris Regalitate vel alii similes domini pro eodem Quadrio scriberent vigore praesentis eidem promisi discedere posse quandocunque placuerit dummodo suos laboratores vel saltem unum solum hic relinquere pro deffinitione scale, subintellectis in contractu sex fornicibus in ambabus scalis dum reliquis ornatibus prout delineatione ab eadem Quadrio distincta videtur. Pro cuius contractus vigore et robore ambo partes nos munitione propprii sigilli se subscripsimus sub 15 maii 1711, Varasdini.

Stantis ego huic contractui Ioannes Baptista Iurkovics Collegii Societatis Iesu Varasdini Rector manu propria.

Christophorus Dragonicich Maria... manu propria.

Die 6 septembris 711 Varasdini, recepi ex manibus admodum reverendi domini ministri summam florenorum unum cum ...utatione granni transmissi a domino Viachovieich quod in pecuniis et granis constat me recepisse florenos quadraginta. Ioseph Antonius Quadrio.

2 Quadrijeve radove potvrđuju: sačuvani ugovor za radove u Franjevačkoj crkvi sv. Ivana Krstitelja u Varaždinu (1716.), majstorovo ime na štukaturama u Kapeli Patačić Župne crkve Bezgrešnog Začeca Blažene Djevice Marije u Lepoglavi (1718. – ploču s natpisom nosi anđeo u nadvoju luka na ulazu u kapelu) i natpis s njegovim imenom na svodu Akademske crkve sv. Katarine u Zagrebu (otvorenu knjigu nosi anđeo na svodu datiranom natpisom na knjizi drugoga anđela i kronogramom na kartuši u nadvoju trijumfalnoga luka u 1721. godinu). MIROSLAV KLEMM (bilj. 1, 1988.), 40. navodi djela koja mu se osim onih sigurnih pripisuju: »Pripisuju mu sa još i radovi u zavjetnoj kapelici u Crkvi svetih triju kraljeva u Kominu iz 1710., knjižnici Pavlinskog samostana

u Lepoglavi iz iste godine, zatim u crkvi svete Marije Bistrice koji su uništeni u obnovi crkve nakon potresa 1880. godine. Nadalje se njegovim radom smatraju štukature u kapeli sv. Antuna Padovanskog u Cerju Tužnom i u kapeli nekadašnjeg isusovačkog ljetnikovca u Vinici (Agghazy 1967, 317) gdje su uništene.«

3 VJEKOSLAV NORŠIĆ, Povijest župe Marija Bistrica, tiskopis iz 1949. godine, prema: MIROSLAV KLEMM (bilj. 1, 1988.), 39, 40; Isti (bilj. 1, 1992.), 145.

4 MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR, Fond E 152, 8 Varasd., oldalszám (str.) 12 i 13.

5 Možda je bolje reći da se autorstvo figurativnih reljefa i u punoj plastici u štuko-tehnici modeliranih personifikacija i anđela nikada nije dovelo u pitanje, već se samo po sebi podrazumijevalo zbog Quadrijeva potpisa iz 1721. godine na svodu crkvenoga broda. Kada su stanovite razlike, možda najviše u segmentu ornamenata, i bile uočene, one su pripisane vremenskom rasponu njihova nastajanja, između 1712. i 1726. godine, i bazirale se na pretpostavci da je »... majstor Quadrio u tome intervalu dolazio u kontakt s novim oblicima, primao nove ideje i surađivao s ostalim štukaterima od kojih je možda preuzimao oblike«. – LUCIJA GUDLIN (supotpisana je i mentorica SANJA CVETNIĆ), Analiza *stucco* dekoracije u crkvi sv. Katarine u Zagrebu, u: *Radovi studenata Odsjeka za povijest umjetnosti*, 5 (2008.), 52. Također su i u novijoj literaturi iznesena zapažanja o različitosti pojedinih dijelova štuko-dekoracije u Sv. Katarini. Spominje se »... romboidna mreža s rozetama na čvorištu (na pilastrima koji nose nadvoj otvora kapele sv. Barbare i sv. Apolonije, te u prvom traveju svetišta na desnom zidu, lambrekenu (u svetištu) te naglašene vrpce u prepletima na svodovima kapela (*Bandelwerk*)«, i zaključuje da bi se, kada je riječ o autorstvu, trebale razmotriti dvije ruke (generacije) unutar Quadrijeve radionice. – DUBRAVKA BOTICA, Štukature u župnoj crkvi sv. Ladislava u Pokupskom – prilog korpusu štukatura 18. stoljeća u kontinentalnoj Hrvatskoj, u: *SIC ARS DEPREDITUR ARTE. Zbornik u čast Vladimira Markovića*, (ur.) S. Cvetnić, M. Pelc, D. Premerl, Zagreb, 2009., 72. (Bibliografska jedinica dodana je u korekturama budući da je zbornik izašao iz tiska poslije dovršetka ovoga članka.)

6 GÜNTER IRMSCHER, Akanthus. Zur Geschichte der Ornamentform, u: *Barockberichte*, 26/27 (2000.), 510–513. – Autor donosi cjelovit prikaz razvoja akantusa, od antike do baroka, precizno određuje terminologiju, uzore na kojima se najvećim dijelom u svojim djelima pozivaju barokni majstori u Francuskoj, Austrijskoj Monarhiji i Bavarskoj. Trend koji prevladava u onodobnim austrijskim zemljama donekle se razlikuje od korpusa južnonjemačkih štukatura, u kojem također važnu ulogu igraju talijanski majstori. Jedan od najvažnijih centara bio je svakako München, u kojem je poticajan model bila Teatinska crkva sv. Kajetana (*Teatinerkirche*), jer je štuko-dekoracija koju su u dogovoru s arhitektima u toj crkvi realizirali talijanski štukateri, među kojima i C. B. Moreti, G. P. Brenni, i G. N. Perti, te manje vjerojatno Giulio Zuccalli, stilski i s obzirom na broj uposlenih majstora bila presjek kroz talijanski repertoar oblika toga vremena. Također utjecajna bila je i wessobrunnska škola, koju su krajem 17. stoljeća u Benediktinskoj opatiji Wessobrunn u Gornjoj Bavarskoj (Oberbayern) utemeljili Caspar Feichtmayr (1639.–1704.?) i Johann Schmuzer (1642.–1701.). – Isto, 513–520.

7 MLADEN OBAD ŠČITAROCI, Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja, Zagreb, 1991., 116.

8 PAŠKAL CVEKAN, Djelovanje franjevacu u Varaždinu, Varaždin, 1978., 81–83. Navodeći podatak o sačuvanom ugovoru, autor donosi pogrešan zaključak: »Na temelju spomenutog dokumenta slijedi da je kapela sv. Antuna ukrašena štuko ukrasima 1716./17. godine, a posao je izveo Josip Antun Quadrio iz Maribora za 77 forinti.« – Štukature u Franjevačkoj crkvi sv. Ivana Krstitelja spominje i MIROSLAV KLEMM (bilj. 1), 39.

9 Kratak osvrt na razvoj i podrijetlo baroknih ornamenta i njihovu primjenu u štuko pogledaj: FRANZ WAGNER, Kunsthandwerk, u: *Die Kunst des Barock in Österreich*, Residenz Verlag, Salzburg, Wien, 1994., 382–387. – O motivima u štuko-dekoraciji 18. stoljeća u recentnoj hrvatskoj literaturi pogledaj: DUBRAVKA BOTICA (bilj. 5), 72, 73 i pripadajuće bilješke.

10 »MIRA PETIS CEDVNT FVNVS LIS VVLNVS ET AEQUOR – MDCCXXXVIII DAMNA PERICLA LVES FVGIVNT VT ET ANQVIS AVERNVS – DMCCXXXVIII HAEC MAGIS EXPERTI PADVANI PLVRA LOQVVNTVR MDCCXXXVIII«. Natpis donosi PAŠKAL CVEKAN (bilj. 7), 82.

11 Državni arhiv grada Zagreba, Građevni zapisnik 1878.–1889., Crkva sv. Katarine, kutija 2, spis 7502. – Zapis od 17. IV. 1896. godine među inim spominje obnovu ukrasa na svodu i zidovima broda i prezbiterija.

12 U današnjem izgledu zidnoga plašta Sv. Katarine velik je udio imao i konzervatorsko-restauratorski zahvat Restauratorskog zavoda Hrvatske, koji je pod vodstvom Danute Misiude trajao od 1978. do 1992. godine.

13 U navedenoj literaturi o Sv. Katarini (bilj. 1, 5, 16) uvriježila se 1713. kao godina kada je Emerik Esterházy štukaturom dao ukrašiti Kapelu sv. Ignacija. Međutim, u 1992./93. godine objavljenom prijepisu arhivske građe o toj crkvi u istom se kontekstu dva puta navodi 1712. godina. Vidi u: ŽELJKO JIROUŠEK – MIROSLAV VANINO, Izvori o isusovačkoj Akademskoj crkvi svete Katarine u Zagrebu, u: *Vrela i prinosi, Zbornik za povijest isusovačkog reda u hrvatskim krajevima*, (10) 19 (1992./93.), 58, 65.

14 ŽELJKO JIROUŠEK – MIROSLAV VANINO (bilj. 13), 60, 61: »Ann 1721. pag. 679–680. IV. Ornatus Domus Dei... ist hoc anno fornix usque ad sacella munifica Rdissimi D. Pauli Cseskovics Capituli Zagrabiensis Praepositi, nomen suum soli Deo notum esse volentis, liberalitate eleganti opere plastico exornatus respundet adeo, ut sive elevatum, ut vocant, laborem spectes sive artificiem contempleris penicillum, nihil non hic loci excellens, nihil non domo Dei aptissimum reperias, collaudes, atque vivacitate quaternorum in medio camporum Apellis aliunde evocati digito efformatorum, in amorem provoceris, abripiaris...«

15 DANUTA MISIUDA, Crkva sv. Katarine 1620.–1632. g., u: *Isusovačka baština u Hrvata*, katalog izložbe, (ur.) Biserka Rauter-Plančić, Zagreb, 1992., 328.

16 MIROSLAV VANINO, Isusovci i hrvatski narod, sv. I, Zagreb, 1969., 477: »Posebnu draž podaje crkvi sv. Katarine štukatura ili štuk (lat. *opus plasticum, gypsatura*). Skroman početak učinjen je g. 1713. (*Sic!*) dobrotvornom rukom zagrebačkog biskupa Emerika Esterházya u kapeli sv. Ignacija. Ovaj priprosti (*rudis*)

štuk dotjeran je g. 1726., tako da je bio u skladu sa štukom kojim su bili ukrašeni crkveni svod i ostale kapele.«

17
Opisuje ih u članku LUCIJA GUDLIN (bilj. 5), 46–54, ali zamijećene razlike u oblikovanju figurativnih reljefa i ornamenta opravdava drugim razlozima: »Možemo pretpostaviti da je majstor Quadrio u tome intervalu (1713.–1726. o. a.) dolazio u kontakt s novim oblicima, primao nove ideje i surađivao s ostalim štukaterima od kojih je možda preuzimao oblike.«

18
Zapažanja o ornamentu u Sv. Katarini vidi u: DUBRAVKA BO-TICA (bilj. 5), 72.

19
Spominje ih u članku i LUCIJA GUDLIN (bilj. 5), 49–51.

20
ŽELJKO JIROUŠEK – MIROSLAV VANINO (bilj. 13), 63–64.

21
LELJA DOBRONIĆ, Crkva svete Katarine u Zagrebu – sakralni kulturno-povijesni vodič, Zagreb, 2005., 11. U tekstu je prizor greškom interpretiran kao *Mistične zaruke sv. Katarine*.

22
Hagiografija aleksandrijske svete koja je živjela u 3. stoljeću, vremenu velikih progona kršćana od rimskih careva Dioklecijana i Maksimina II., temelji se većinom na legendama, među kojima po količini podataka prednjači srednjovjekovna *Zlatna legenda*, većim dijelom utemeljena na zapisima sv. Atanazija (oko 293.–373.), jednoga od četvorice velikih doktora Istočne crkve, za kojega se smatra da je dobro poznao život sv. Katarine. Od najranijeg djetinjstva Katarina je, kako kaže Zlatna legenda, bila poznata po svojoj ljepoti, mudrosti i učenosti, a za ovo posljednje pobrinuo se njezin otac, kralj Kosta, priskrbivši joj sedam najboljih i najmudrijih učitelja. Imala je svega četrnaest godina kada je po smrti svojega oca naslijedila krunu i imanje, i kada se, odbacivši mogućnost vjenčanja s nekim tko bi joj pomogao u vladavini, okrenula Bogu, postavši Kristova nebeska zaručnica. Svojim znanjem i inteligencijom koristila se za dobrobit kršćana, pa je postala legendarnom njezina rasprava s aleksandrijskim filozofima, nakon koje su i oni prihvatili kršćansku vjeru. – *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, (ur.) Anđelko Badurina, Zagreb, 1979., 324–326 i

<http://www.fordham.edu/halsall/basis/goldenlegend/GoldenLegend-Volume7.htm#Katherine>.

23
ŽELJKO JIROUŠEK – MIROSLAV VANINO, (bilj. 13), 64: »... harum figurarum in sacrario ad latus Evangelii duae cum tapete a geniis sustentato ex extenso supra stallum sacerdotis et ministrorum, ad cornu Epistolae quatuor supra portam sacristiae, in quibus figuris exhibentur Divae Catharinae cum caesare et imperatrice colloquium, eusdem de tyrannide triumphus et gloriosus ad caelestem Sponsum ingresus, sepultura in monte Sinai, et omnium scientiarum collatum partheno-martyri praesidium; quae omnia adscripto brevi chronostico hemistichio exprimuntur.« Treba napomenuti da se od povjesničara umjetnosti Željko Jiroušek prvi sustavno bavio proučavanjem isusovačkih izvora za Crkvu sv. Katarine, među koje spada i *Historia Collegii Societatis Iesu in Monte Graeco Zagrabiae siti*. Rezultate svojega rada iznio je prvi put već 1943. u svojoj disertaciji *Novi prilozima za povijest crkve sv. Katarine u Zagrebu*. Zapisi iz Povijesti isusovačkog kolegija u Zagrebu objavljeni su 1992./1993. godine zajedno s ostalom arhivskom građom koja je podijeljena između Zagreba i Budimpešte (bilj. 12.).

24
»Est praeterea in cuiusvis sacelli muro altaris imagini opposito una maior mediae prostantiae figura (quod opus gypsatores vulgo basso rilievo nominant) factum aliquod Sancti aut Sanctae, quorum sunt sacella, exquisite effictum referens...« – ŽELJKO JIROUŠEK – MIROSLAV VANINO (bilj. 13), 64.

25
LELJA DOBRONIĆ (bilj. 21), 17. Reljef se u tekstu netočno spominje pod nazivom *Sv. Juraj pobjeđuje zmaja*.

26
Zapis o donatoru na traci iznad grba: »F. 1721. F. P. ac G. D. ANDRE GERLICHICH Bon. Ep. Zagrab. Sup. Prae«. LELJA DOBRONIĆ (bilj. 21), 21. Prilikom nedavne restauracije štukatura restaurirana je i godina u natpisu kao 1721., ali s obzirom na podatak u *Povijesti zagrebačkoga isusovačkog kolegija* o dovršenju štukatura tri godine kasnije, vjerojatno je riječ o krivo pročitanoj 1724. godini. – ŽELJKO JIROUŠEK – MIROSLAV VANINO (bilj. 13), 62.

27
Zajedno s natpisom u središnjoj kartuši čitamo: »IN HONOREM S. APOLONIAE F. 1726. F. EVM, D D. NICOL, BEDEKOVICH DE KOMOR. C. VIC GEN. E. Z.«.

28
Leksikon ikonografije (1979.), 138.

29
Anđeli drže lentu na kojoj je zapisano: »IN HONOREM S. BARBARAE F. 1 21. F. ILL. D. C. Emer. Georg. ERDÖDY de Mon. M. Cl. et Com. Var. P. C S C. Rqe. M. Cet. Con HER ARC ac CLR. V. Cap.«

30
»F. 1725. F.P. ac G. D. D. CONI. STEPH. NR. RADICHEVICH et MAGD. ZEBECZ.«.

31
LELJA DOBRONIĆ, Crkva sv. Katarine u Zagrebu i hrvatsko plemstvo – vodič po starinama, u: *Tkalčić – godišnjak Društva za povjesnicu zagrebačke nadbiskupije*, 4 (2000.), 411.

32
LELJA DOBRONIĆ (bilj. 31), 411.

33
Ikonografiju oltarne pale Hansa Adama Weissenkirchera precizno je definirala Sanja Cvetnić u rukopisu disertacije *Slikarstvo u Zagrebu u drugoj polovici 17. stoljeća i početkom 18. stoljeća*, Zagreb, 1997., 99, 100.

34
Štukature u sakristiji i oratorijima donirao je zagrebački kanonik Gabrijel Herman Patačić, a cjelokupno ukrašavanje crkve štukaturama novčano je potpomogao i provincijal reda Maksimilijan Galler. – MIROSLAV VANINO (bilj. 1), 477–478.

35
BARBARA JAKI MOZETČ, Vtis obilja. Štukatura 17. stoljeća v Sloveniji, kat. izl., Narodna galerija, Ljubljana, 1995., 70–72. – Autorica navodi da je tu štukaturu Jože Curk pripisao domaćoj radionici Pietra Bettinija i Antonia Quadrija Starijeg. U domaćoj literaturi inače je uvriježena pretpostavka da postoji samo jedan Quadrio, Anton Joseph čija se djelatnost počinje pratiti od njegova angažmana u Grazu, gdje je zajedno s Josephom Serenijem i Hieronimom Rossijem bio uposlen na ukrašavanju Mauzoleja cara Ferdinanda II. 1687.–1689. godine. Slovenska literatura, međutim, spominje dva Antona (Jožefa) Quadrija, oca i sina. Pretpostavku

o postojanju dvojice štukatera istoga imena elaborira slovenski povjesničar umjetnosti Jože Curk, koji smatra da štukature tradicionalno pripisane Quadriju treba podijeliti na dvije skupine: prvu nastalu do 1700. godine, koja bi se pripisala ocu, i drugu nakon 1700. godine, kojoj bi pripadala djela sina.

36

KARL MOSER, *Die Welsche Kirche in Graz*, Wien, Graz, Leipzig, 1928., 15. – Ime Johanna Kajetana Androya spominje se u Gracu tek od 1733. godine.

37

DUBRAVKA BOTICA (bilj. 5) u ornamentima te crkve nalazi sličnosti s pojedinim dijelovima štukatura u Sv. Katarini. Spominje ornament rešetke na pilastrima kapela sv. Barbare i Apolonije te na zidovima svetišta.

38

ANNEDORE DEDEKIND, *Die Stukkatorerfamilie Formentini in der Steiermark*, u: *Jahrbuch des Kunsthistorisches Institutes der*

Universität Graz, 3/4 (1968./69.), 136–138. FRANZ ATTEMS – JOHANNES KOREN, *Kirchen und Stifte der Steiermark*, Innsbruck, Frankfurt/Main, 1988., 28–29, 28. Pietra Zara spominje Miroslav Klemm kao mogućeg autora štukatura na stubištu sjevernoga krila bivšeg Isusovačkog kolegija u Varaždinu, gdje pretpostavlja njegovu suradnju s Quadrijem, a za komparaciju navodi Zarove štukature u Kapeli svetog križa Župne crkve sv. Nikole u Judenburgu i štukature na zidovima svetišta Župne crkve sv. Marije u Rušama, a pretpostavku temelji na sličnosti motiva »vegetabilnih vitica s listovima, cvjetova ruža, akantusovih listova, košarica s cvijećem, rogova obilja s cvjetnim sadržajem, nekoliko ptica, andeoskih glavica i školjaka«, ali ne spominje figurativne plitke reljefe koji imaju dosta toga zajedničkog s Quadrijevim načinom. – MIROSLAV KLEMM, (bilj. 1, 1988.), 37–39.

Summary

Mirjana Repanić-Braun

A Contribution to the Researches of Stucco Works by Anton Joseph Quadrio

Works by Joseph Anton Quadrio in north-western Croatia have already been studied. His signed stucco decorations and those, of which Quadrio's authorship was confirmed by preserved contracts or typical formal characteristics, enabled the establishment of his Croatian *oeuvre*, to which some stuccos were added without any firm strongholds in visual features of his confirmed works. On the other hand stucco decoration of the Chapel of St. Francis Xavier (1711) in Varaždin Cathedral was attributed to him with a good reason. Recently discovered contracts support Quadrio's authorship to that work and slightly change the date of its accomplishment from 1710 to 1711. From the precise formulations in the contracts it is also evident that he obliged himself to make figurative reliefs depicting scenes from missionary activity of St. Francis Xavier and his apotheosis. Therefore they provide an ideal model for comparative analysis, which further shows to significant differences in formal characteristics of the big reliefs made in 1726 in St. Catherine's in Zagreb, which were attributed to him and his workshop, as well as the complete stucco-repertoire of the church dating between 1724 and 1726. The article also defines Quadrio's share in accomplishing stucco-decorations of the side chapel dedicated to St. Anthony of Padua in the

Franciscan Church of St. John the Baptist in Varaždin. The data about Anton Joseph Quadrio are rather inconsistent because neither his work nor his biography has so far been systematically researched. He belonged to a family of stuccoists who predominantly worked in Austrian and Slovenian Styria and in north-west Croatia. Croatian experts assume that there was only one Quadrio and they begin to follow his activities from his work in Graz, where he, Joseph Sereni and Hieronymus Rossi decorated the Mausoleum of Emperor Ferdinand II from 1687 to 1689. Slovenian art historian Jože Curk suggests on the other hand that the stucco which is traditionally attributed to Quadrio should be divided in two groups. In his view the father made the first group of stucco work before 1700 and the son the second group made after 1700. But the stuccos in St. Catherine's in Zagreb dating from 1724 to 1726 indicate to a completely different visual vocabulary and point to similar figurative language of the decoration of the triumphal arch and of the dome in the Welsche Kirche Graz.

Key words: stucco decoration, Baroque, 18th century, Anton Joseph Quadrio, Varaždin Zagreb, Graz